

การละเล่นกีฬาพื้นบ้าน

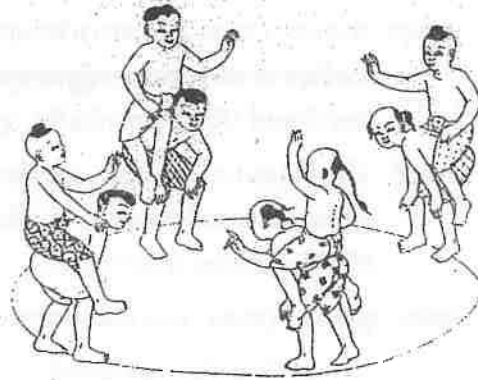
ผศ.ไชยรัตน์ รุจิพงศ์*

การละเล่นกีฬาพื้นบ้านเป็นของคู่กับ-
มนุษย์มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ แม้จะอยู่ในวัยผู้ใหญ่
ก็ยังสรรหาการเล่นสำหรับตนเองขึ้น ลักษณะ
ของการละเล่นกีฬาพื้นบ้านจะแตกต่างกันไปตาม
ลักษณะของงานอาชีพ ภูมิประเทศ สภาพ
แวดล้อม และจารีตประเพณี ส่วนใหญ่จะเป็น
การเล่นเพื่อนันทนาการ เพื่อการพักผ่อนหย่อน-
ใจ ลักษณะของการละเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็ก
ไทยมักจะเป็นการทดลองใช้ทักษะความรู้ และ
ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่เป็น
รูปธรรมและนำไปสู่การทดลองปฏิบัติการอย่าง
สนุกสนาน เพลิดเพลินและเป็นอิสระ (นงพร
มังกรไชยา, 2536 : 1)

การละเล่นกีฬาพื้นบ้านจึงเป็นส่วนหนึ่ง
ที่จะช่วยส่งเสริม และอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้เป็น
มรดกของไทยต่อไปในภายหน้า เพื่อให้อนุชน
รุ่นหลังได้ศึกษา แล้วนำไปเล่นตามกาลเทศะ
อันควรซึ่งเป็นการผดุงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอัน
ดีงามนี้สืบไป การละเล่นกีฬาพื้นบ้านเป็นกีฬาที่
นิยมและจดจำการเล่นสืบทอดกันมาแต่โบราณ-
กาล วัตถุประสงค์ของการละเล่นกีฬาพื้นบ้าน
มุ่งส่งเสริมความสามัคคี ความสนุกสนานและ
จริยธรรมของพื้นบ้านเป็นสำคัญ ฉะนั้นการเล่น
จึงไม่มีกติกาเป็นลายลักษณ์อักษรแต่ได้ถ่ายทอด
กันมาในทางกิจกรรม (สำออง พ่วงบุตร 2540 :
คำนำ)

นอกจากนี้ ฝะอบ โปะชะกฤษณะ อ้างอิง
โดย สาโรจน์ มีวงษ์สม (2542 : 11) ได้กล่าวว่า
“การละเล่นกีฬาพื้นบ้าน เป็นการละเล่นต่างๆ

ของเด็กที่นิยมเล่นกันในชีวิตประจำวันโดยสืบ-
ทอดมาจากคนรุ่นก่อน ซึ่งบางประเภทมีบทร้อง
และบทรำประกอบ ส่วนกฎเกณฑ์ต่างๆ มักมี
การกำหนดขึ้นเองตามข้อตกลงของกลุ่มผู้เล่น
ในแต่ละท้องถิ่น บางครั้งก็เล่นเพื่อความสนุก-
สนานรื่นเริง แต่บางครั้งก็เล่นเพื่อการแข่งขัน

ประวัติความเป็นมาของการละเล่นกีฬาพื้นบ้าน

จากหลักฐานประวัติศาสตร์ชาติไทย จะ
พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในแหลม
อินโดจีนที่มีประชาชนตั้งถิ่นฐานอยู่ในแหล่งต่าง ๆ
มานานแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และ
จากสภาพแวดล้อมทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีความ
เหมาะสม ทั้งด้านภูมิประเทศ ภูมิอากาศ มี
แม่น้ำไหลผ่านหลายสาย ภูมิประเทศมีทั้งเป็น
ภูเขาที่ราบสูงและฝั่งทะเล ปัจจัยดังกล่าวจึงเอื้อ
อำนวยให้คนไทยตั้งถิ่นฐานทำมาหากินด้านการ
เพาะปลูก ดัดต่อค้าขายกับดินแดนชาติอื่นๆ

* รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการศูนย์กีฬาและสุขภาพ มหาวิทยาลัยรังสิต

เกิดเป็นอารยะธรรมที่เจริญรุ่งเรืองติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (ฐิติมา อนุกุลวรรธนะ 2538 :1) นักประวัติศาสตร์บางท่านมีความเชื่อเรื่องถิ่นฐานเดิมของชนชาติไทยตั้งหลักแหล่งอยู่ทางแถบภูเขาอัลไต (Altoi) ในประเทศมองโกเลียเมื่อประมาณ 3500 ปี ก่อนคริสต์ศักราช คนไทยในยุคนั้นเรียกตัวเองว่า “อ้ายลาว” ต่อมาได้อพยพจากใจกลางทวีปเอเชียมาตั้งนครหลวงว่า “นครลุง” และได้อพยพมาอยู่ทางตอนใต้บริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง อยู่ในมณฑลเสฉวนของจีนในปัจจุบัน ต่อมาได้เสียอาณาจักรไทยให้แก่จีนจึงอพยพลงมาทางใต้ (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ 2522 : 27)

จากประวัติศาสตร์ตามที่กล่าวมา พอที่จะสันนิษฐานได้ว่ากิจกรรมด้านนันทนาการ ได้แก่ “การเล่นกีฬาพื้นบ้าน” อาจจะเกิดขึ้นมาพร้อมๆกับการสร้างชาติโดยกิจกรรมสมัยนั้นจะเน้นเรื่องการออกแรงกาย การทำงาน ทำอาวุธและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดจากสงคราม กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการต่อสู้ การพุ่ง การทุ่ม การเดินทาง และเมื่อมีเวลาว่างก็จะมีการเล่นเพื่อความสนุกสนาน นอกจากนี้เพลดัน (Pelton) ยังได้กล่าวว่าประเทศจีนและประเทศสยามได้มีเกมการเล่นลูกขนไก่เมื่อ 2,000 กว่าปีมาแล้ว อีกทั้งมีการทำสงครามกับประเทศจีนอยู่เสมอ จึงเชื่อได้ว่า การฝึกชกมวยไทยด้านกีฬามวยไทยและกระบี่ กระบอง น่าจะเกิดขึ้นพร้อมกับการฝึกทหารด้วย เพื่อประโยชน์สงคราม (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร 2538: 1)

ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดลงไปว่า มีกิจกรรมอะไรที่เกิดขึ้น มีการกระทำอะไรบ้างที่ทำให้คนไทยในยุคนี้ได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ยังมีกิจกรรมเชื่อได้ว่า “การเล่นกีฬาพื้นบ้าน” มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย เป็นกิจกรรมที่ทำขึ้นมาเพื่อความอยู่รอด ความเสียสละ และการ

ผ่อนคลายความเครียดหลังจากที่ต้องมีการต่อสู้ทำศึกสงคราม และเมื่อมีเวลาว่างจึงได้ใช้การเล่นกีฬาพื้นบ้านในงานรัชพิธีต่างๆ ซึ่งมีทั้งการเล่นในพระราชวัง และในกลุ่มชนที่อยู่อาศัยนับตั้งแต่สมัยล้านนาไทยเป็นต้นมาจนถึงสมัยสุโขทัย ความเป็นอยู่ของคนไทยค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปโดยได้เรียนรู้เกี่ยวกับการอ่าน การคิด การเขียน โดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลาง มีพระเป็นผู้สอนให้ความรู้แก่คนทั่วไป นอกจากนั้นยังมีการฝึกการเรียนรู้วิชาต่างๆจากพระวาสาอีกเป็นจำนวนมาก เช่น วิชาแพทย์ แผนโบราณ วิชาโหราศาสตร์ เวทมนต์ ศิลปะป้องกันตัว การสู้รบตำราพิชัยสงคราม และกิจกรรมทางทหาร สำหรับในยามเทศกาลงานรัชพิธีต่างๆจะมีการเดินรำ มีการเล่น กีฬาพื้นเมือง ในงานบวชนาค งานวันสำคัญทางศาสนา ฯลฯ

นอกจากนี้ สมเกียรติ เนตรประเสริฐ (2543:10-16) ได้สรุปสาระสำคัญของการเล่นกีฬาพื้นบ้านในสมัยต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

สมัยกรุงสุโขทัย ตลอดระยะเวลา 140 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 1781 เป็นต้นมาการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสุโขทัยที่ปรากฏในหลักศิลาจารึก ทำให้ทราบรูปแบบการปกครอง การศึกษา การทหาร การประกอบอาชีพ และการเล่นต่างๆ จึงจัดเป็นแหล่งศูนย์กลางสำหรับคนทั่วไป รวมทั้งพวกขุนนางต่างๆ โดยมีพระเป็นผู้สอนส่วนในวังหรือราชสำนักจะมีราชบัณฑิตสอนให้ ได้แก่ แขนงวิชาการต่อสู้ป้องกันตัว การใช้อาวุธ ดาบ มีด ไม้พลอง ง้าว ธนู การใช้อาวุธบนหลังช้าง บนหลังม้า ผู้ชายไทยในสมัยนั้นเมื่ออย่างเข้าวัยรุ่นจะฝึกมวยไทย กระบี่กระบอง ศิลปะป้องกันตัว การเรียนมวยในสมัยนั้น ครูมวยจะใช้กลอุบายให้หนักมวยตักน้ำ ต่ำข้าว ฝ่าฝืน ว่ายน้ำ โหนดาววัลย์ เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง

ร่างกายและจิตใจให้มีความรักสามัคคี การละเล่น การแสดงหรือแข่งขันให้เชิงศิลปะป้องกันตัว เช่น กระบี่ กระบอง ดาบ มวยไทย ตะกร้อ การแข่งวิ่ง ว้าว ไม้ทิ้ง และแข่งเรือ ในสมัยรัชกาลที่ 2 มีพระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนาและมีนักจิตรกรชื่อ ก้อง คือ สุนทรภู่ เกิดขึ้นนอกจากนั้นได้มีการแสดงละครโน หุ่นละครพูด ดนตรี การขับร้อง การละเล่นกีฬาพื้นเมืองขึ้นในยามว่าง

ส่วนวรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ก็ปรากฏชื่อการละเล่นกีฬาพื้นบ้านไว้หลายอย่าง เช่น ตะกร้อ จ้องเต ชีม้าส่งเมือง เป็นต้น ดังที่กล่าวไว้ในบทละคร อิเหนา คือ

“บ้างตั้งวงตะตะกร้อเล่น
เพลยาเขียนแตรมธมสังัด
ปะตะได้คู่กันสันทัด
บ้างถนัดเท้าตะเป็นน้ำดู
ที่หนุ่มหนุ่มคะนองเล่นดองเต
สรวลเสเฮฮาขึ้นซึก
บ้างร่าเริงอย่างชวามลายู
เป็นเหล่าเหล่าเล่นอยู่บนคิริ ...”

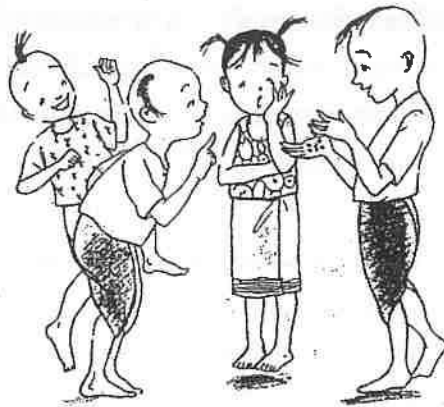
สำหรับในบทละคร เรื่อง ชุนช้างขุนแผน ก็กล่าวถึงการละเล่นกีฬาพื้นบ้านไว้ เช่น ไม้ทิ้ง

“เมื่อกลางวันยังเห็นเล่นไม้ทิ้ง
กับอ้ายอึ้งฮี้ดูกลูกฮี้ปี
แล้วว่าเจ้าเล่าก็ช่างนั่งมีนมี
ว่าแล้วขืออย่าให้ลงไปดิน”

นอกจากนั้น พระยาอนุমানราชชน ได้กล่าวถึงการละเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็กไทยสมัยท่านไว้ในหนังสือเรื่อง “ฟื้นความหลัง” ว่า “การละเล่นของเด็กปุ่นนี้ไม่ใช่มีปืน มีรถยนต์เล็กๆ อย่างที่เด็กเล่นกันเกร่ออยู่ในเวลานี้ ลูกหนังสำหรับเล่น แม้ว่ามีแล้วราคาก็แพง และยังไม่แพร่หลาย ตุ๊กตาก็มีตื่น คือ ตุ๊กตาล้มลุก และตุ๊กตาพราหมณ์นั่งท้าวแขน สำหรับเด็กผู้หญิงเล่นตุ๊กตาเหล่านี้เด็กๆ ชาวบ้านไม่มีเล่น เพราะต้องซื้อจะมีแต่ผู้ใหญ่ทำให้หรือไม่กี่เด็กทำกัน

เองตามแบบอย่างที่สืบทอดจามา ตั้งแต่ไหนก็ไม่ทราบ เช่น ม้าก้านกล้วย ตะกร้อสานด้วยทางมะพร้าว สำหรับโยนเตะเล่น หรือตุ๊กตาวัวควาย ปั่นด้วยดินเหนียว

ของเด็กเล่นในสมัยพระยาอนุमानราชชนนิยมเล่นกัน คือ “กลองหม้อตาล” ในสมัยนั้นขายน้ำตาล เมื่อใช้หมดแล้วเด็กๆ ก็นำมาทำเป็นกลอง มีวิธีทำคือ ใช้ผ้าขี้ริ้วหุ้มปากหม้อเอาเชือกผูกรัดคอหม้อให้แน่นแล้วเอาดินเหนียวเหลว ละเอียดทาให้ทั่ว หาไม้เล็กๆ มาตีผ้าที่ซึ่งข้างๆ หม้อโดยรอบ เพื่อขั่นแรงให้ผ้าตึงก็เป็นอันเสร็จ ดีได้ มีเสียงดัง กลองหม้อตาลของใครดีดังกว้างกันเป็นก่ง ถ้าตีกระหน่ำ จนผ้าหุ้มขาดก็ทำใหม่ เด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ชอบเล่น “หม้อข้าวหม้อแกง” หรือเล่นขายของหุงต้มแกงไปตามเรื่องเอาเปลือกส้มโอเปลือกมังคุด หรือใบกันบิวดผสมด้วยปูนแดงเล็กน้อยคั้นเอาน้ำขึ้นๆ รองภาชนะอะไรไว้ในไม่ช้าจะแข็งตัวเอามาทำเป็นวัน

ส่วนการละเล่นของเด็กไทยในปัจจุบัน เด็กผู้หญิงเล่นตุ๊กตาดกระดาด ขุดขายของเป็นพลาสติกเลียนแบบของจริง วิดีโอเกม เด็กผู้ชายก็เล่นปืน จรวด เกมกต และเครื่องเล่นต่างๆ ซึ่งมีขายมากมาย และมีการละเล่นหลายชนิดที่นิยมเล่นทั้งในเด็กชาย และเด็กหญิง

นอกจากนั้น เด็กไทยในสมัยก่อนมักเล่นตามฐานะ และเศรษฐกิจของครอบครัวส่วนใหญ่ จึงทำให้การเล่นกีฬาพื้นบ้านค่อยๆ เลือนหายไปทีละน้อยๆ จนเกือบจะสูญหายไปหมดแล้ว เช่น กากี๋ไก่ เขย่งแก๊งกอย ดั่งเต เต้จับ ซี่ม้าส่งเมือง ซี่คู่กลางนา เคย ภูกินหาง ช่วงชัย ชักคะเย่อ ซ่อนหา มอญซ่อนผ้า ไล่ไม่่ง วีรย์ข้าวสาร ฯลฯ เป็นต้น

ประเภทของการเล่นกีฬาพื้นบ้าน

สาโรจน์ มิวษ์สม (2542 : 23-101) ได้กล่าวว่า การเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็กไทยทุกภาค จะเป็นการสะท้อนของวัฒนธรรมไทยในอดีต ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของการเล่นกีฬาพื้นบ้านออกเป็น 4 ภาค คือ

1. การเล่นพื้นบ้านของเด็กภาค

เหนือ ประกอบด้วย

1.1 การเล่นที่เนื่องจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว นำมาดัดแปลงเป็นการเล่นของตนเอง บางครั้งอาจเลียนแบบพฤติกรรมสัตว์ต่างๆ เช่น วัวกระทิงชนกัน เด็กก็จินตนาการเล่นให้ตนเองเป็นวัวกระทิง หรือนำความรู้เกี่ยวกับการต่อสู้ของกวางมา ทำให้เกิดความสนุกสนานโดยจับตัวกวางมาให้ต่อสู้กัน เรียกว่า การเล่นชนกวาง และบางครั้งอาจจะนำเอาสิ่งของต่างๆ ที่เป็นของธรรมชาติมาใช้เป็นอุปกรณ์การเล่น เช่น เก็บดอกจิวมาร้อยเป็นพวง เรียกว่า การเล่นเก็บดอกจิว ตัวอย่างการเล่นที่เกิดจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว ได้แก่ กระต่ายขาเดียว เก็บดอกจิว วัวกระทิง ชนกวาง แนนตอง แนนตอก ม้าจกคอก แมวกินน้ำมัน

1.2 การเล่นที่มีวัสดุอุปกรณ์ประกอบ โดยนำเอาวัสดุพื้นบ้านหรือสิ่งของที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันมาประดิษฐ์เป็นเครื่องเล่น เช่น นำมะม่วง ขนาดเล็กที่กินไม่ได้มาร้อยเชือก

แล้วใส่เดียนำมาใช้ตีกัน เรียกว่า เล่นไก่มะม่วง หรือนำเอาไม้เล็กๆ มาเล่นกับลูกมะเขือ หรือมะนาว เรียกว่า หมากเก็บหรือไม้แก้งซี่ เป็นต้น ตัวอย่างการเล่นที่มีวัสดุอุปกรณ์ประกอบได้แก่ กล้องตบ กองซี่หมา ใส่ลูกกั้ง เซตปราบกินเมือง ปัดอั้ง ปีนกลก้านกล้วย หรือปิ่นแกะลาย ยู่สาว ลูกข่าง ลูกโป่งยางละหู่ สะบ้าทอย หงผ้าซี่

1.3 การเล่นที่มีบทร้องหรือบท

โต้ตอบประกอบ จะทำท่าทางประกอบเข้าจังหวะทำให้เกิดความพร้อมเพรียง และสนุกสนาน ส่วนการเล่นที่มีการสนทนาโต้ตอบทำให้เด็กได้ฝึกใช้ภาษาพูดและเจรจาโต้ตอบกัน ตัวอย่างการเล่นที่มีบทร้องหรือบทโต้ตอบได้แก่ ฐูลิง สาง ลิกจุงจาหรือเล่นชิงช้า การเล่นเสียงทายก่อนจะเล่นการเล่นใดๆ ถ้าต้องแบ่งข้างหรือใครจะเป็นผู้เล่น ก็จะมีการเสียงทายมีหลายวิธีแล้วแต่จะใช้กัน ตัวอย่างการเล่นเสียงทาย ได้แก่ โดวา โดโป่ง

1.4 การเล่นปริศนาคำทาย นิยม

เล่นกันมากเล่นได้หลายโอกาส และสถานที่เพียงแต่มีผู้ถามและผู้ตอบเท่านั้นก็พอ ช่วยให้เด็กได้ใช้ความคิด ใช้ไหวพริบหรือเชาวน์ปัญญาในการตอบจึงจะตอบถูก

ตัวอย่างการเล่นปริศนาคำถามได้แก่

- หัวสองหัว ตัวมีตัวเดียว (ไม้คาน)
- หัวสองหัว ตัวมีตัวเดียว
- คำหัวป่าหิน เอาตีนออกข้างต้อง (การลับมีด)
- รดน้ำที่ก้อนหิน เอาตีนออกข้างท้อง
- ปากมีลุ่มขา(ถุงใส่ของหรือถุงสะพาย)
- ปากอยู่ใต้ขา

2. การละเล่นของเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย

2.1 การละเล่นอันเนื่องมาจากการสังเกตสิ่งแวดล้อม เด็กในชนบทมักจะใกล้ชิดกับธรรมชาติจึงดัดแปลงสิ่งของรอบๆ ตัวมาใช้เป็นของเล่นของตน เด็กอาจจะสังเกตจากพฤติกรรมของสัตว์บางชนิดสิ่งแม่ลูกอ่อน แล้วก็นำมาเล่น "สิ่งเกี่ยลูก" สังเกตจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่แล้วนำมาเล่น เช่น การชกมวยก็นำมาเล่น "มวยเผือก" เป็นต้น ตัวอย่างการละเล่นอันเนื่องมาจากการสังเกตสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ขโมยลักควาย จำแจ่ว สิ่งเกี่ยลูก

2.2 การละเล่นที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนมาประดิษฐ์เป็นเครื่องเล่น เช่น หน้ากะลามะพร้าวมาร้อยเชือกสำหรับการเล่นเดินหมากกุ่มกุ่ม บางทีก็ใช้ของจากสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ อิหมุ่นก็ใช้สตาจเป็นอุปกรณ์ ปูตากินไก่ ใช้พลูม้วนแก่นคูณ ยาสูบเป็นอุปกรณ์ ข้าวเหนียวติดมือ ดึงครกดึงสาบ

2.3 การละเล่นที่มีบทหรือร้องห้วงคำพูดประกอบ ในระหว่างที่เล่นจะเคลื่อนไหวแสดงท่าทางต่างๆ โดยเปล่งเสียงร้องเพลง ได้พูดตามตอบพร้อมกันเป็นจังหวะจะโคน ทำให้เกิดความสนุกสนาน การละเล่นชนิดนี้อาจเล่นได้ทั้งในที่ร่มและที่แจ้ง ได้แก่ คนไหนล้มกินล้มหมาหยอง คะมุกคะเมา จำปักขม

2.4 การละเล่นอันเนื่องมาจากความเชื่อจะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนในพื้นที่นั้นๆ ได้แก่ ผีกินเทียน แหนางแมว

2.5 การละเล่นปริศนาคำทาย ให้ความสนุกสนาน และให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ผูกให้เด็กรู้จักสังเกตและรู้จักใช้ความคิดในด้านภาษาจะมีการเล่นคำและการสัมผัสได้แก่

- มีตัวอยู่เต็มตัว แต่ว่ากลัวกระแต (ลับประด)
- จับขาห่างๆ เอาปีกแดงยัดไซ (มีตสะนาทหนีบหมาก)
- ลีบดินหยางมา หลังคามุงกระเบื้อง (ปู)
- ลีบดินเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง

3. การละเล่นของเด็กภาคกลาง ประกอบด้วย

3.1 การละเล่นกลางแจ้งประเภทมีบทหรือได้แก่ โพงพาง อ้ายเข้อ้ายโงม มอญซ่อนผ้า รี่ริข้าวสาร ซ่อนหา หรือโป้งแปะ

3.2 การละเล่นกลางแจ้งประเภทมีคำโต้ตอบ ได้แก่ งูกินหาง แม่นาคพระโขนง

3.3 การละเล่นกลางแจ้งประเภทไม่มีบทหรือประกอบ ได้แก่ เตย หรือตาล่อง ซีม้าส่งเมือง หรือเทวดานั่งเมือง ตีลูกล้อ

3.4 การละเล่นกลางแจ้ง หรือในร่มประเภทไม่มีบทหรือได้แก่ ขายแดงโม แก้อีตนตรี

3.5 การละเล่นในร่มประเภทที่มีบทหรือประกอบ ได้แก่ ซี่ตู่กลางนา ชักข้าว แมงมุมจับปูดำ ขยำปูนา จำจี้

3.6 การละเล่นในร่มแบบไม่มีบทร้องประกอบ ได้แก่ ตีตเม็ดมะขามลงหลุม จู๋นางเข้าห้อง ปริศนาคำทาย

4. การละเล่นของเด็กภาคใต้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

4.1 การละเล่นประเภทมีกติกา มี 2 ชนิดคือ

4.1.1 การละเล่นที่มีบทร้องประกอบ มีกติกา มีการกำหนดจำนวนผู้เล่น อุปกรณ์ที่ใช้เล่น และวิธีการเล่น โดยผู้เล่นจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาร่วมกันจะมีคำร้องหรือเพลงร้องประกอบกับการเล่นได้แก่ การเล่นเชื้อ เชื้อนางหงส์ เชื้อคางคก เชื้อมดแดง

4.1.2 การละเล่นแบบไม่มีบทร้องประกอบ ได้แก่ ดาวไสว ราวเต๋อ

4.2 การละเล่นประเภทไม่มีกติกา มี 2 ชนิดคือ

4.2.1 การละเล่นของเล่น ได้แก่ ทองสูง (ไม้ยืนเหยียบ) ปี่ใบตอง เกือกผล็อก (เดินกะลา)

4.2.2 การละเล่นปริศนาคำทาย เป็นการละเล่นที่มีกติกาไม่ใช้กฎเกณฑ์ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ใดๆ ได้แก่

- ไอ้โหรโง้ง มาแต่เมืองลุง งอกขนในมาให้พ่อลุงบิ๊บไม่ทราบว่าจะไร มาจากเมืองพัทลุง งอกในท้อง มาให้ลุงบิ๊บ (มะนาว)
- ไอ้โหรหา ช้างล่างก็ขน ช้างบนก็ขน พอชนกันสบาย (คนนอนหลับตา)
- ไอ้โหรหา ช้างบนกดหยุกๆ ช้างล่างเป็นทูกซ์ ช้างบนตีใจ (คนสู่มปลา)

นอกจากนี้ จิราภรณ์ ปناهทกุล (2531.

13.21) ได้เรียบเรียงประเภทของการละเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็กไทยซึ่งมีนักวิชาการภายในประเทศและนอกประเทศ ได้จัดหมวดหมู่ของการละเล่น และได้แบ่งประเภทของการละเล่นกีฬาพื้นบ้าน ไว้ดังต่อไปนี้

วาร์เรน อี. โรเบิร์ตส์ (Warren E. Roberts) ได้แบ่งประเภทของการละเล่นออกเป็น 16 ประเภทใหญ่ๆ แต่จะนำมากล่าวถึงเฉพาะประเภทที่ตรงกับการละเล่นของเด็กไทย ดังนี้ คือ

1. การละเล่นท่าย เช่น ท่ายหัวก้อย โพงพาง คลุมไก่ ชายดอกไม้
2. การกระโดด เช่น การกระโดดเชือกเดี่ยว กระโดดเชือกคู่ ดั้งเต
3. ประเภทซ่อนหา เช่น ซ่อนหา กา-ฟักไข่
4. ประเภทปรับ เช่น การละเล่นที่มีการปรับผู้แพ้ให้รำ ให้ร้องเพลง เขกเข้ากินน้ำ
5. ประเภทไล่จับ เช่น มอญซ่อนผ้า งูกินหาง ไล่ให้ทัน ตะเข้ตะโขง โปลิศจับขโมย
6. ประเภทคัดดอก เช่น รีรีข้าวสาร ลิงชิงหลัก
7. ประเภทกระโดดข้าม เช่น เสือข้ามห้วย
8. ประเภทที่มีการใช้กระดาษ ดินสอดวาดรูป เช่น เสือตกถึง จู๋นางเข้าห้อง
9. ประเภทความแม่นยำ เช่น หมากเก็บ อีตัก ตีตลูกหิน เป่ายาง หรือเป่ากบ
10. ประเภทไม้ เช่น ไม้ทิ้ง
11. ประเภทสำหรับเด็กเล็ก เช่น ตบแผลละ จำจี้ แมงมุมขยุ่มหลังคา ตีไก่ ขี้ตู่กลางนา จับปูดำ เป่ายิงฉุบ จีจ้อเจี๊ยบ

ส่วน สุธสิงห์สำรวม จิมพะเนาว์ ได้แบ่งประเภทการเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็กไทยไว้เป็น 7 ประเภทคือ

1. การละเล่นโดยการเลียนแบบการทำงานของผู้ใหญ่
2. การละเล่นโดยการเลียนแบบการประกอบอาชีพของผู้ใหญ่
3. การละเล่นโดยการเลียนแบบวิธีหาอาหารของผู้ใหญ่
4. การละเล่นเพื่อความเพลิดเพลินของตนเองตามลำพัง
5. การละเล่นโดยมีกฎกติกา
6. การละเล่นกับเพื่อนๆ โดยไม่มีกฎกติกา
7. การละเล่นแข่งขันโดยมีการพนัน

สำหรับ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ ได้แบ่งประเภทการเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็กไทยออกตามกติกา การเล่นโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การละเล่นที่เน้นการแพ้ชนะ ได้แก่ การเล่นที่มีผู้แพ้ชนะที่แน่นอน ซึ่งผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่ายยอมรับการเอาชนะกันในการเล่นที่มีผู้เล่นเกิดความรู้สึกว่ามีค่าสำคัญนั้น ต้องเป็นการแพ้ชนะที่เกิดจากความชำนาญและความสามารถที่เหนือกว่าของ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ใช่การแพ้ชนะที่เกิดจากการหมุนเวียนสลับเปลี่ยนตัวผู้เล่น

2. การละเล่นที่ไม่เน้นการแพ้ชนะ เป็นการละเล่นเพื่อฆ่าเวลา เพื่อความสนุกสนานเพื่อการออกกำลังกาย และการฝึกฝนตนเองในบางด้าน ผู้เล่นจะแพ้หรือชนะ ก็ไม่รู้สึกที่สำคัญ อาจเป็นการเล่น ที่ผู้เล่นทุกคนมีโอกาสได้สลับเปลี่ยนหน้าที่กัน จึงทำให้ลดความรู้สึกเรื่องแพ้ชนะลง

การเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็กไทย ถ้าแยกประเภทตามความรู้สึกของผู้เล่นเกี่ยวกับความสำคัญ ในเรื่องการแข่งขันแล้วอาจแบ่งได้ดังนี้

สำคัญมาก	สำคัญปานกลาง	สำคัญน้อย	ไม่สำคัญเลย
เตย	ซ่อนหา	มอญซ่อนผ้า	งูกินหาง
ดีดลูกหิน	ช่วงเซลย	เอาเถิด	รื้อข้าวสาร
ตั้งเต	ตีจับ	ลิงชิงหลัก	เสือข้ามห้วย
หมากรุกเก็บ	ไม้หึ่ง	เสือตกถั่ง	งูนางข้างหลัง
เป่ายาง	ตะเข้ตะโขง	แมงมุมขยุ้มหลังคา	จีจ้อเจี้ยบ
ไล่จับ	กาฬิกโซ่	ขี่ม้าส่งเมือง	ซื้อดอกไม้
อีตัก	โปลิตจับขโมย	โพงพาง	คลุมไก่
	วิ่งเปรี๊ยะ	กระโดดเชือก	ตบแผล
		จ้ำจี้	ตีไก่
		ขายของ	แย่งลงรู

ถ้าแบ่งประเภทของการละเล่นโดยถือตัวผู้เล่นเป็นหลักอาจแบ่งการละเล่น
ได้ 2 ประเภทคือ

1. การละเล่นแบบเป็นทีม หรือเป็นกลุ่ม
2. การละเล่นเดี่ยวตามลำพังคนเดียว

การละเล่นเป็นทีม	การละเล่นเดี่ยว	
เตย	ตีตลกหิน	โพงพาง
ช่วงเขลย	ตังเต	กระโดดเชือก
ตีจับ	หมากเก็บ	จ้ำจี้
ไม้หึ่ง	เป่ายาง	งูกินหาง
วิ่งเปรี้ยว	ไล่จับ	ริริข้าวสาร
ขี่ม้าส่งเมือง	อีตัก	เสื่อข้ามห้วย
ชายซอง	ซ่อนหา	จูงนางเข้าห้อง
คลุมไก่อ	ตะเข้ตะโขง	จิ้งจ่อเจียบ
แย้ลงรู	กาฝึกไข่	ชื้อดอกไม้
	โปลิศจับขโมย	ตบแผล
	มอญซ่อนผ้า	ตีไก่อ
	เอาเถิด	ลิงชิงหลัก
	เสียดกตั้ง	แมงมุมขยุ้มหลังคา

ความสำคัญของการละเล่นกีฬาพื้นบ้าน

การละเล่นกีฬาพื้นบ้านนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับเด็กไทยทั้งนี้เพราะการละเล่นของเด็กจะมีผลต่อการพัฒนาการในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้มีการออกกำลังกาย การฝึกใช้อวัยวะต่างๆ ของร่างกายพัฒนาทักษะทางกลไก พัฒนาสมรรถภาพทางกาย พัฒนาทางจิตใจ สังคม และ อารมณ์ (นางพร มังกร ไชยา 2536 :)

ประโยชน์ในการละเล่นกีฬาพื้นบ้าน

วิจารณ์ ปนาทกุล (2531:17-19) ได้สรุปประโยชน์ในการละเล่นกีฬาพื้นบ้านของเด็กไทยไว้ดังต่อไปนี้คือ

1. การละเล่นช่วยส่งเสริมและพัฒนากายทางด้านต่างๆ เช่น ส่งเสริมพัฒนาการทางกายในด้านการฝึกฝนการใช้กล้ามเนื้อส่วนต่างๆ ให้เจริญเติบโต ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ในแง่ทำให้รู้สึกสบายใจ ร่าเริงแจ่มใส สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ดี ช่วยพัฒนาในทางสังคม รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของซึ่งกันและกัน รู้จักการให้และการ

นอกจากนั้น ยังช่วยส่งเสริมพัฒนาทางการด้านสติปัญญา การใช้ภาษาได้ดีขึ้นฝึกการแก้ปัญหา และการส่งเสริมจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์

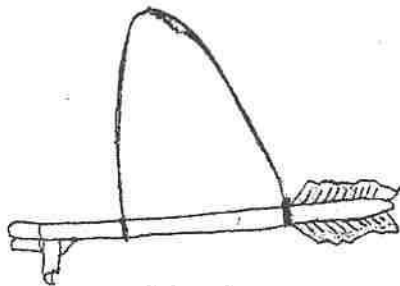
2. การเล่นเกมช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ให้มีความรู้กว้างรู้สึก และรู้ไกล

3. การเล่นเกมช่วยตอบสนองความต้องการของเด็กในด้านการแสดงออกทางความต้องการ ช่วยให้เด็กรู้จักการวางแผน คิดเป็นระบบ และรู้จักแก้ปัญหา

4. การเล่นเกมช่วยฝึกฝนมารยาทที่ดีให้แก่เด็ก ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเล่นเกม ทำให้เด็กรู้จักรับผิดชอบ รู้จักผิด รู้จักถูก รู้จักการแพ้ชนะ เข้าใจความหมายของความยุติธรรม และความซื่อสัตย์ต่อตัวเองและต่อหมู่คณะ ฝึกให้เป็นคนอดทน เสียสละและรู้จักสามัคคี

กันกล้วยใช้ทำขี้อ่าย

ขี้อ่ายกันกล้วย

การขี้อ่ายกันกล้วย

สรุป

การละเล่นกีฬาพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้เป็นมรดกของไทยต่อไปในภายหน้า เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา และนำไปเล่นตามกาลเทศะอันควร และจะได้ช่วยกันผดุงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามนี้สืบไป การละเล่นกีฬาพื้นบ้านเป็นกีฬาที่นิยม และจดจำการเล่นสืบทอดกันมาแต่โบราณกาล วัตถุประสงค์ของการละเล่นกีฬาแต่ละอย่างมุ่งส่งเสริมความสามัคคี ความสนุกสนาน และจริยธรรมของพื้นบ้านเป็นสำคัญ

ปัจจุบันการเล่นกีฬาพื้นบ้านได้เสื่อมความนิยมไปเนื่องจากวิวัฒนาการทางสังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศได้เจริญก้าวหน้า จึงขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากสถาบันการศึกษา หน่วยงานต่างๆ ประชาชน อาจารย์ นักศึกษา และนักเรียนเท่าที่ควร

ดังนั้นถ้าไม่ช่วยกันส่งเสริมให้มีการละเล่นกีฬาพื้นบ้านต่อไป ก็อาจจะสูญหายเสื่อมความนิยมและเลือนลางไปจากความทรงจำของคนไทยได้

□□□

บรรณานุกรม

- จูติมา อนุถาวรธกะ. (2538). **ไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ถนนอม อานามวิวัฒนะ และคณะ. (2522). **ประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงรุ่งเรืองการพิมพ์.
- ถนนอมวงศ์ กฤษณ์เพชร. (2538). **ประวัติศาสตร์พลศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงพร มังกรโชยา. (2536). **การละเล่นพื้นบ้านของล้านนาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- วิราภรณ์ ปناهทกุล. (2531). **การละเล่นของไทยกับการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวีรียาสาส์น.
- สมเกียรติ เนตรประเสริฐ. (2543). **กิจกรรมนันทนาการ**. กรุงเทพฯ : ศรีรัตนการพิมพ์.
- สำออง พ่วงบุตร. (2540). **ปทานุกรมกีฬาพื้นเมือง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- สาโรจน์ มีวงษ์สม. (2542). **การละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย 4 ภาค**. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมแพคท์ พรินท์.